

Polgári kori egyesületek

A polgári kor értékrendjének és közösségeinek mai üzenetei

2024. november 26.

Tisztelt Konferencia Részvevők!

„Amint korábban csak a magyar művelődés megteremtése menthette meg a magyar nemzetet, akként nemzeti katasztrófáink után, ma is csak művelődésünk megőrzése és minden kicsinyességen felülemelkedő, nagyarányú, lendületes továbbfejlesztése tarthat életben bennünket.”

Száz éve annak, hogy elhangzottak gróf Klebelsberg Kuno idézett szavai – a nagyhatású államférfi, akinek a nemzet 2025-ben emlékét szentel.

A közösségben való létezés egyidős az emberi civilizációval, mert az emberiség szükségszerű felismerése, hogy a közös célok kitűzése, az összehangolt akarat és az együttes cselekvés meghatározza az egyén lehetőségeit, erejét. A közösséghez való tartozás elemi igény.

Minden kornak megvoltak azok az alulról szerveződő kis sejtjei, amelyek az adott történelmi keretek között létrejött társadalmak sajátosságaihoz alkalmazkodva lekövezték, alakították és katalizálták elsősorban a helyi, ezeken keresztül pedig az országos folyamatokat.

Az évszázadok során – ahogy a világ, a mindennapi élet is egyre bonyolultabb lett – a civil közösségi lét mind újabb formái, mind finomabb rétegei jelentek meg úgy a szerveződés, mint a tematika szintjén. A polgárosodás hozott minőségi és mennyiségi ugrást e téren: ha úgy tetszik, a civil közösségek a polgári kor értékrendjének megteremtői, hordozói és továbbadói lettek.

A jelen feltáró-gyűjtő munka tárgyát képező, évszázados léptékű történelmi időszak bizonyítékul szolgál arra, hogy a polgári közösségek léte, száma, jellege, a hozzájuk való lakossági és hatalmi viszonyulás gyakorlatilag mindent visszatükröz egy társadalom, egy nemzet kollektív szellemi-lelki „egészségi” állapotáról, életképességéről.

Olyan atomi szerveződések ezek, amelyek nem kevesebbet jelentettek a világégek, nemzettragédiák idején, mint a túlélést és a közös értékek fogal-körömmel való átmentését.

A több hullámban elvégzett kutatás tanúságai alapján a társadalmi és civil szervezetek tevékenysége egyfajta túlélési stratégiának is nevezhető – hiszen a közösségek pillanatok alatt reflektáltak a kihívásokra, alkalmazkodtak a nehezített körülményekhez és Főnix módjára születtek újjá a megpróbáltatásokat követően.

Az én generációmnak még egészen bizonyosan vannak emlékei az idős családtagok nosztalgikus elbeszéléseiből arról, miként szőtték át eleink mindennapjait ezek a közösségek, hogyan adtak minőségi és tartalmas keretet életüknek és milyen szerepet játszottak a legnehezebb időkben.

Nem véletlen, hogy a kommunista diktatúra üldözte a társadalom azon legsebezhetőbb pontjai között a polgári egyesületeket, amelyeken keresztül elevenébe vágthatott a számára veszélyes

értékrendnek, a méltó életminőségnek – ezen keresztül pedig a civil identitásnak. A polgári világ közösségeinek üldöztetése a második világháborút követően totális volt.

A tiltástól a tetteges szankciókig, a felszámolástól a vagyonek kobzáig – semmilyen eszköztől nem riadt vissza a hatalom, mert jól tudta: egy identitásában, gyökereiben, hagyományaiban és öntudatában megingatott nemzettel lényegében bármi megtehető.

Épp ezért tartom fontosnak hangsúlyosan felhívni a figyelmet a művelődéstörténeti összefüggésben sokszor tévesen és félreérthetően megfogalmazott tézisre, amely szerint a kommunizmus kifejezetten pártolta, előmozdította a közösségi művelődést, sőt: maga teremtette meg a közművelődést, mint szakágazatot.

Farizeus szemléletmód ez, tisztelt Kollégák, hiszen nevezhető-e valódi közösségi művelődésnek az, amikor erőszakkal felszámolják az önkéntességen és szabad akaratlan alapuló közösségeket, majd helyüket mesterségesen generált, nem valós igényeken alapuló, irányított látszattevékenységekkel töltik ki?

A valódi közösségi művelődés tehát közel sem a szocialista rendszer vívmánya – sokkal inkább annak áldozata volt.

A közösségi művelődés évszázadok-érlelte, felbecsülhetetlen értékű spontán szellemi-tárgyi univerzum, amit a kommunista rendszer minden lehetséges eszközzel kontroll alatt akart tartani, hogy ideológiáját minél kizárólagosabb módon közvetíthesse, és teret ne hagyjon a hagyományos polgári értékek továbbélésének.

A rendszer azonban e téren is elbukott, mert bűvópataként ott hömpölyögtek a felszín alatt nagyszüleink, dédszüleink emlékei, bölcs tudása, láthatatlan összetartása, reményei és álmai. Az otthonok rendületlen őrizték a bélyegalbumokat, kézműves kellékeket, kottákat, könyveket és ezer más relikviáját egy letűntnek tetsző kornak.

A rendszerváltás idején e bűvópatakok törtek pillanatok alatt felszínre, sőt kijelenthetjük, hogy a rendszerváltásban kulcsszerepet játszott a polgári attitűd, az el nem feledett közösségszervezési ösztön, és egy tetszhalott érték-galaxis újjáélesztésének elemi szándéka.

***

Mindebből egyenesen következik, hogy tartozunk a polgári értékrendet megszilárdító, továbbéltető és átmentő eleinknek azzal, hogy feltárjuk és nyilvánosságra hozzuk a megragadható ismereteket és mindazt, ami számokban, szavakban nem kifejezhető, de mozgatórugója minőségi polgári létnek, nemzeti haladásnak és reményteli jövőnek.

Vállalásunk egyben tiszteletteljes főhajtás egykori polgári közösségeink tagjai előtt, akik a végsőkig kitartottak, mert hittek a helyi értékekben, hittek a közös gondolkodás és cselekvés erejében és hittek a kulturális örökség megtartásának fontosságában.

A kutatásba bevont polgári kor civil szervezeteinek mai szellemi örökösei, jelenünk közösségei sem viselnek kisebb felelősséget, mint előképeik.

Mai közösségeinknek is szüksége van arra a megerősítésre, hogy – amint Beke Pál is vallotta – a részt erősítve lehet és kell befolyással lenni az egészre és nem fordítva.

A civil szektor történeti gyökereinek mind teljesebb feltárása jelentősen előmozdítja a jelenkori közösségszerveződést: szerves egységet alkotva azokkal az országos lefedettségű programokkal, amelyek helyi szinten támogatják annak formáit, bátorítják az ebben résztvevő embereket.

Napjaink kihívásaival szembenézve a felelősség megkerülhetetlen – ezért mérföldkő jelentőségű ez nap, amely közvetlenül egy öt éves intenzív együttműködési szakaszt zár le – valójában azonban több évtized áldozatos munkájának ünneplése.

Ez az együttműködés is bizonyosság arra nézve, hogy valós eredmények eléréséhez összefogásra van szükség: a kormányzat, a helyi közigazgatás, a kulturális intézményrendszer, a köznevelés-oktatás, a civil szektor összezárására, közös gondolkodására és összehangolt cselekvésére.

Mindennek célja, hogy a polgári kor értékrendjét mai keretek közé illesztve teremtsük meg azokat a feltételeket, amelyek mentén közösségeink kiteljesíthetik identitásformáló és érték közvetítő szerepüket.

Nem kevesebbet vizionálunk ezzel, mint lélekben és szellemben erős, öntudatos, lokálpatrióta és nemzeti identitásukat minél teljesebben megélni képes polgárok közösségeit és olyan felnövő generációkat, akik szeretik hazájukat, tisztelik elődeiket és büszkék lakóhelyük értékeire.

***

Az immár óriási ismeretanyagot tömörítő és megjelenítő gyűjtemény reményeink szerint a polgári kori közösségek kályhája lesz szakemberek, hallgatók, érdeklődők – minden magyar ember számára.

Szívből jövő köszönetemet szeretném kifejezni mindazoknak, akik a Magyar Nemzeti Levéltár és a Nemzeti Művelődési Intézet kötelékében a vármegyékben, valamint a fővárosban felfoghatatlan mennyiségű energiát, időt és rendkívüli szakmai színvonalon elvégzett munkát tettek bele ebbe a vállalásba. Mindezen túl pedig a legfontosabbat adták számunkra: hitüket abban, hogy a munkának van értelme.

Őszinte elismerésemet és köszönetemet szeretném kifejezni a Magyar Nemzeti Levéltár és a Nemzeti Művelődési Intézet vezetésének és szakmai munkatársainak azért a hatékony és példaértékű közös erőfeszítésért, amellyel nagyon magasra tették a léceket az intézményi együttműködés terén.

Szolgálja e munka gyümölcse a nemzetet, közösségeinket és a magyar családokat!

Köszönöm nemzetépítő munkájukat!

Nagyrabecsüléssel:

Závogyán Magdolna
kultúráért felelős államtitkár

